des Heeren te bouwen; Salomo, de *vredevorst*, zou dat doen. Nu willen we uit dit voorbeeld van David wederom niet te veel afleiden. Zelfs zouden we niet gaarne willen beweren, dat iemand, die als soldaat in den oorlog gediend en bloed vergoten had, daarom later nooit predikant zou mogen worden. Maar wel blijkt uit dit woord des Heeren, dat Hij voor zijn dienst *in het heilige* liefst mannen gebruikt, die niet in de droeve noodzakelijkheid zijn geweest om menschenbloed te vergieten. Dat is de reden geweest, waarom de Christelijke Kerk aller eeuwen voor een dienaar der Kerk het dragen van wapenen ongeoorloofd heeft geacht. Niet omdat het dragen van wapenen op zichzelf zonde zou wezen, maar omdat het bij het ambt van Dienaar des Woords niet voegt.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: van den heer A. C. de Vriendt, correspond. Unie te Zeist, uit de collecte *f* 1; van J. V. te A. *f* 5; van den heer A. Veefkind te Oude Wetering Collectevergadering J. V. *f* 3.75.

DS. J. H. HOUTZAGERS, *voorzitter*.
Kootwijk.

Leestafel.

DR. A. KUYPER, NADERE TOELICHTING op het Program van de Antirevolutionaire partij. J. H. Kok. 1915. Kampen.

De »Groene« of het Weekblad voor Nederland DE AMSTERDAMMER en wel dat weekblad hetwelk zich beschouwt als de historische voortzetting van het door wijlen den heer DE KOO gestichte en welks redactie zich dan ook houdt voor de wettige troonopvolgster van dezen prins onzer journalisten, zooals ik èn hem èn DR. KUYPER reeds toen ik nog student was, door twee die het weten konden, hoorde betitelen, de »Groene« dan, had in het Zondag-Nr. van verleden week een artikel van v. H. over: EENE SCHOOL VOOR WIJSHEID.

Het gaat in dat artikel over de *aanleiding* der ten onzent opgekomen beweging om in AMERSFOORT een INTERNATIONALE HOOGESCHOOL VOOR WIJSBEGEERTE op te richten. 'n Beweging waarbij men, zooals de schrijver, v. H., niet onaardig opmerkt, als motto zou kunnen plaatsen, het onlijke puntdichtje van onzen CONSTANTIJN HUYGENS:

»Wie naar geleerdheid reeckt, en wijsheid niet daarbij,
Leeft met de hamemer, en gaat metevreede voorbij".

De aanleiding toch tot die Amersfoortsche beweging meent hij te vinden in een leemte bij het akademisch onderwijs, als gevolg van een wetgeving, die »elke algemeene den *Mensch* vormende *vooropleiding* uitsluit en de vakstudie alpha en omega maakte. »Wel is«, zoo gaat v. H. dan voort, »daar natuurlijk de Philosophie óók een vak van studie, dat met eere beoefend wordt. Maar zij staat naast en los van de vele takken van wetenschap; en van een algemeen zoeken naar de wijsheid waaruit elke bijzondere levenskennis eerst verder opgroeien moet, is geen sprake«.

Dit is meer gezegd.

Is toch philosophie of wijsbegeerte het streven naar wijsheid en is wijsheid, zooals v. H. lang niet onjuist zegt: »het oordeel over den rechtigen weg voor het *leven* en het *doen*«, — »wijs« en »wijzen« hangen ook taalkundig saam — geleerdheid is nog geen wijsheid.

Dan, dit wat meer is gezegd, zegt v. H. hier in verband met de aanleiding tot de Amersfoortsche beweging.

* * *

Aan de lezing van dat artikel in de »Groene« verbond zich bij mij onwillekeurig de gedachte aan DR. KUYPER en ook aan zijn nieuwe boek, welks eerste Aflevering ik hier heb aan te kondigen.

DR. KUYPER toch heeft, door het initiatief te nemen tot de stichting zener Vrije Universiteit, die »voor alle onderwijs, dat in hare scholen gegeven wordt, staat op den grondslag der gereformeerde beginselen«, in de leemte bij het hooger onderwijs waarover v. H. klaagt, althans wat die Universiteit betreft, voorzien.

Want al omvat haar onderwijs evenals dat der andere Universiteiten ten onzent, ook »de vorming en voorbereiding tot zelfstandige beoefening der wetenschappen en tot het bekleeden van maatschappelijke betrekkingen, waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereischt wordt«, door den grondslag der gereformeerde beginselen is zij onderscheiden van de andere Universiteiten ten onzent, in wier onderwijs, zooals v. H. zegt, de Wijsbegeerte naast en los staat van de vele takken van wetenschap.

Immers zijn die »gereformeerde beginselen« niet anders, dan de eerste of wil men laatste beginselen, in den zin van *principia*, die het resultaat zijn van wat WUNDT, mijns inziens terecht, als wijsbegeerte omschrijft: »het streven naar een verstand en gemoed bevredigende wereld- en levensbeschouwing.«

Het getuigt dan ook van een goed inzicht dat hij het in zijn artikel slechts over VIER Nederlandsche Universiteiten heeft, waarbij dan als vijfde, de Amersfoortsche zou komen. Dit is dan ook niet een hooghartig negeeren, maar veel eer een stilzwijgend complimenteeren van onze Universiteit.

v. H. toch weet het maar al te goed, dat de »leemte« waarin men met AMERSFOORT zou willen trachten te voorzien, niet bij de één bijzondere maar enkel bij de vier openbare bestaat.

* * *

Dan, het artikel in de »Groene« herinnerde mij niet alleen aan wat DR. KUYPER, door vóór nu 35 jaar de VRIJE UNIVERSITEIT te stichten, had gedaan, maar ook aan wat hij nu weer met zijn NADERE TOELICHTING doet.

Zoo bij het een als het ander gaat het er bij hem om, ons Calvinistisch volk richting en stuur te geven voor *leven* en *doen*. Met zijn Universiteit, die geleerdheid met wijsheid verbindt, middellijk, met werk als NADERE TOELICHTING, dat wijsheid in den zin van »oordeel over den rechtigen weg« tracht bijtebrengen, rechtstreeks.

Niet alleen toch door zijn eminenten arbeid als hoogleeraar, maar óók door zijn niet minder voortreffelijken als volksschrijver, heeft hij met boeken als: HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST, E VOTO en de GEMEENE GRATIE meegewerkt aan het weer opkomen der Gereformeerde Theologie van wat hij, nù zelf, noemt het Neo-Calvinisme en daardoor richting en steun gegeven aan het *godsdienstig* denken en doen van ons volk.

Maar door zijn Standaard-werk, in meer dan één zin, heeft hij, sedert 1878, mede door zijn toelichting op het in dat jaar verschenen PROGRAM der antirevolutionaire partij, het calvinistische volk ook richting en steun gegeven voor zijn *politiek* denken en doen.

En, dus, medegewerkt aan het weer doen opkomen van wat hij, nu zelf, noemt de Neo-Calvinistische Politiek.

Van deze toelichting verscheen, onder den titel ONS PROGRAM, de eerste uitgave in 1879 en zijn sedert vijf groote oplagen geplaatst.

De NADERE TOELICHTING waarvan thans de 1e Aflevering het licht ziet, is een nieuw, van ONS PROGRAM te onderscheiden werk, wijl de auteur er rekenschap in geeft van zijn staatkundig inzicht, zoo in eerste vorming als latere ontwikkeling; alles breeder en meer systematisch ontwikkelt; en er ook verbetering in aangebracht heeft.

Als POLITIEK werk wil het op één lijn gesteld met de drie hierboven genoemde THEOLOGISCHE.

* * *

NADERE TOELICHTING zal uit twee deelen bestaan.

Deel I handelt van DE BEGINSELEN en is alzoo wat ik zou willen noemen de, als philosophia *secunda*, uit de gereformeerde of calvinistische were d- en levensbeschouwing als philosophia *prima*, afgeleide staats-theorie.

Na een Inleiding van 24 5 5 zet DR. KUYPER deze theorie in XIII hoofdstukken uiteen.

Deel II handelt dan over de practische toepassing van deze theorie en wel in de volgorde, die men ook in het PROGRAM van de Antirevolutionaire partij vindt.

NADERE TOELICHTING is, zooals de auteur zelf schrijft, allereerst bestemd om »aan het Calvinistische volk, om aan de kleinen in den lande hulpe te bieden; om door onze leiders in die kringen verstaan, begrepen en in onze Kiesvereenigingen bepleit te worden«.

Maar zeker zal het ook, te oordeelen naar wat er van verscheen, om zijn heldere wijze van voorstellen en zijn gerijpt inzicht in wereld- en leven, ook door andere lezers worden gewaardeerd.

Moge het den Schrijver, die er van zichzelf in zegt: »Jurist ben ik niet; ik blijf practisch Staatsman van theologische herkomst«, gegeven zijn dit breed opgezet werk te voltooien en er bij ons volk het oordeel mee te verrijken of te verhelderen voor den richtigen weg óók op het gebied van het Staatsleven.

G.

Uit de Pers.

In *De Telegraaf* stond dezer dagen een merkwaardige correspondentie over de troebelen in de Hervormde Kerk te Amsterdam, die we hier overnemen:

Zouden de dagen van kerkelijke beroering weer aanbreken? Zou er weer een nieuwe exodus moeten plaats vinden of een tweede aderlating de Herv. Kerk van goede levenssappen berooven?

't Heeft er alien schijn van.

Er is dit jaar al heel wat afgespeeld, dat misschien formeel juist, toch uit ethisch oogpunt niet door den beugel kan.

De jongste verkiezing gaf blijk van een alleronaangenaamste verhouding. De uitingen van verschil in meening zijn nog zelden zoo scherp naar voren getreden als dit jaar.

In het ministerie van predikanten zat men na de doleantie rustig op het kussen. De ethischen hadden de kerkelijke functies zoowat alle ingenomen en het wagentje liep als gesmeerd. De confessioneelen wonnen in kracht wat het kiescollege aangaat, en in de laatst verloopen tien jaren werden de meeste ethische en vrijzinnige predikanten door confessioneelen vervangen.

Wat bleef er over van de bewering, dat de Herv. Kerk de volkskerk was, waarin alle geeststroomingen, die leefden in het volk, zich konden afspiegelen?

Toen in Januari in de vacature-Lammerts van Bueren, een ethisch predikant, door een groep leden der kerk geroepen werd om een opvolger zijner waardig, werd op min-goede wijze voor candidaten gejverd, waarvan geen op het drietal gebracht kon worden.

De confessioneelen, die de macht in het kiescollege hebben, bezetten de plaatsen met mannen van eigen kleur.

Daarop volgde de classicale vergadering, waarbij het bestuur overeenkomstig het program of de tactiek der confessioneelen moest worden omgezet in confessioneele richting. Had men hierbij openlijk gehandeld, met open visier gestreden, men had hettige bestrijding mogelijk kunnen duchten, maar de strijd was loyaal gevoerd geweest; nu evenwel in stilte gewerkt is, heeft dit zooveel kwaad bloed gezet, dat de gevolgen van ernstigen aard kunnen zijn.

Verblindheid heeft de volgelingen aangegrepen, want, vertelde een eenvoudig confessioneele broeder niet, dat een in waarheid den Christus der Schriften predikend predikant der gemeente een godlooche-naar was?

En deze volgelingen, blinde volgelingen, gaan altoos verder dan de leidslieden willen of zelf voorgaan. Dat is dan de schare, die opgevoed heet bij de confessie, doch van die confessie maar heel weinig snapt, en die schare moet nu het kiescollege samenstellen, dat op zijn beurt weer de predikanten aanwijst!

Dat kiescollege is gewaarschuwd, om ditmaal rekening te houden met andersdenkenden.

Maar het luisterde niet.

Weet ge waarop de Herv. kerk gelijkt, vroeg dezer dagen iemand, als antwoord op onze vraag: Wat dunkt u van den toestand?

Op een caroussel!

Wij glimlachten schouderophalend van nietbegrijpen.

Neen waar, zegt hij, een draaimolen, waarin ieder zijn stokpaardje berijdt en allen in een cirkel ronddraaien. Maar de orgelman lacht in zijn vuistje en denkt — het gaat goed zoo; zij krijgen elkaar toch niet en vermaken het publiek, en de winst, de zielen der massa, is voor mij.

Dus u bedoelt, om het plastisch te zeggen, dat de duivel er vermaak in heeft, dat de leeraars der Herv. kerk zoo kibbelen onderling?

Precies, en wat het ergste is, de gemeente gaat er bij te gronde. Er komt een spliigwam. U zult wel gelezen hebben, dat Dr. Engelberts en De Sopper bedankten voor de ethische kiesvereeniging: »Het Evangelie"?

— Dat weet ik, maar dat andere predikanten hun plaats innamen, hoorde ik ook.

— U bedoelt Dr. Heldring?

— Ja en dan Ds. van Noort en Voorhoeve, de man der stadszending. Beide predikanten bewegen zich nog al onder het volk, traden zij om dezelfde redenen toe als Dr. Heldring?

Ongetwijfeld kunnen zij zich niet met de gevolgde tactiek der confessioneelen vereenigen.

— Maar die confessioneelen hebben toch erkend, verkeerd gehandeld te hebben, en was buiten het vuurtje niet aangestookt, moesten daarom de ethische nu niet de hand der verzoening aangegrepen of toegestoken hebben?

— Weet u, wat er achter de schermen gebeurt?

— Dat wel niet, maar voor zoover wij er begrip van hebben, was dit eisch van het christelijk beginsel geweest.

— Maar u kent toch wel het ideaal der confessioneelen?

— U bedoelt van Dr. Kromsigt c.s.? Kerkherstel door de kerk zelf, en die het modus vivendi verwerpt, omdat hij daarvan kerksplitsing ducht?

— Daarom wordt alleen plaats gegund aan confessioneelen, terwijl het toch voor Amsterdam met 30 predikanten gewenscht is, dat met elke richting rekening wordt gehouden. Weet u, wat het jongste gevolg is van de laatste beroeping?

— Dat Ds. Schuller tot Peurtum heengaat, Dr. Engelberts een modern predikant voor zich laat optreden, en Dr. De Sopper het tafellaken tusschen hem en de confessioneelen doorneed, bedoelt u?

— Ook al, doch dat de Vrije. Hervormden a. s. Zondag reeds Ds. Melchers voor zich laten optreden.

— Dat kan de lucht zuiveren, dunkt ons, en gezonder toestand voortbrengen. Wat dunkt u, zou de kerkeraad het goedvinden, dat Dr. Engelberts, die zegt voor evenredige vertegenwoordiging te zijn, een vrijzinnig predikant voor zich laat optreden?

— Daar wensch ik mij niet over uit te laten, alleen trekt hij de lijn verder door dan Dr. Heldring, die ook voor evenredige vertegenwoordiging is zonder de modernen.

— Acht u evenredige vertegenwoordiging een goede oplossing?

— Och neen, het beste zou zijn, te doen, wat Dr. Kromsigt »de slagersmethode« noemde, maar tot kerksplitsing over te gaan. Den boel maar eerlijk te deelen. Dan is de rustie uit.

— En de financiën dan».

— Daar zit hem juist de kneep en daarom willen ze allen in de Herv. Kerk blijven, en vrede komt er nooit, zoolang beide partijen, confessioneelen en Gereformeerden (die hier wel een bedroefd klein cijfer uitbrengen) eenerzijds en vrijzinnigen en min of meer linksche ethischen en evangelischen tegenover elkander staan.

Tot zoover onze zegsman. Zou inderdaad de zilveren koorde, om in Dr. Kuyper's taal te spreken, hier de Herv. Kerk bijeenhouden?

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit. Men schrijft ons:

Het 7e lustrum dat, wanneer wij niet in zulke moeilijke omstandigheden waren, zeker meer luisterrijk zou worden herdacht, zal toch niet onopgemerkt voorbijgaan.

In tal van Kerken werd op Zondag 17 October de stichting in den gebede bijzonderlijk herdacht, en in het Noorden werden op onderscheidene plaatsen extra-collecten gehouden voor het tekort.

Zoo in Berlikum waar de opbrengst van deze collecte *f* 109.45.— bedroeg. Rekent men daarbij dat deze Kerk ± 250 leden telt, die tot het avondmaal zijn toegelaten, dat aan contributie bijna *f* 100.— wordt ontvangen, dat ruim *f* 50.— door de gewone collecte wordt ingebracht, dan zouden bij een gelijke opbrengst de inkomsten voor de Universiteit op *f* 200.000.— per jaar kunnen geraamd worden.

In de Kerk te Groningen B werd Zondag het woord bediend door den hoogleeraar Dr. W. Geesink, die des avonds sprak over Efeze 2 : 10: Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen.

Alle roem van het schepsel is hier uitgesloten, God is de eenige oorzaak en werkmeester.

Niet alleen voorbeschikt, maar ook voorbereid zijn die goede werken, waarin de Kerke Christi, als maaksel Gods in Christus Jezus geschapen wandelen zal, als nieuwe menschen volmaaktelijk toegerust tot alle goed werk.

Wel zijn wij naar luid van Art. 24 onzer Confessie aan God gehouden — dat is schuldig — goede werken te doen, maar het is Zijn werk als wij ze doen.

Onder deze goede werken die God heeft voorbereid, werd ook genoemd het oprichten en onderhouden van scholen.

Van de school die in 1854 door de Kerken werd opgericht, van de Universiteit nu voor 35 jaren opgericht door de Vereeniging voor Hooger Onderwijs. Dat deze Universiteit ook aan de opleiding van het predikambt ten goede komt, is daarbij zeker niet het naaste doel, maar een uit dit naaste als vanzelf opkomend doel.

Dat deze opleiding alleen aan de Kerk als instituut toekomt, kan niet worden bewezen met een beroep op Romeinen 3 : 2, dat aan het jodendom, aan het oude Israël »de woorden Gods zijn toebetrouwd."

Zoowel aan de Volkskerk in Israël als aan de Kerk der volken na den Pinksterdag zijn deze woorden toebetrouwd, en het adres der Kerk als organisme is zoowel in iedere ware Kerk als instituut, als in iedere groep van Christenen, die als Gods maaksel, geschapen zijn in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft opdat we in dezelve zouden wandelen.

De raad der Gereformeerde kerk te Enkhuizen bericht nogmaals aan collectanten, dat zij niet kunnen rekenen op giften uit de gemeente, indien zij niet voorzien zijn van een aanbeveling van den kerkeraad. Aanvragen voor collecten zende men minstens vier weken te voren in.

Namens den raad van de Geref. kerk
te Enkhuizen:
D. HOEK, *praeses*.
H. SCHUITMAKER, *scriba*.
Enkhuizen, 13 Oct. 1915.

De kerkeraad der Geref. kerk te Dinteloord deelt door dezen mede, dat in deze gemeente geen collectanten worden toegelaten, die niet 3 weken van te voren toestemming en aanbeveling gevraagd hebben.

Namens den kerkeraad:
A. L. RUYS, *praeses*.
W. VOGELAAR, *scriba*.

De kerkeraad der Gereformeerde kerk te Kommerzijl maakt aan collectanten, die gelden zouden willen verzamelen onder de leden der gemeente, bekend, dat zij, om teleurstelling te voorkomen, voorzien moeten zijn van een 3 weken van te voren aangevraagde aanbeveling. Het doel van hun komst wordt dan ook den Zondag te voren van den kansel afgekondigd.

Namens den kerkeraad voornoemd:
Ds. S. VERLARE.

Kort verslag van de classicale vergadering, gehouden te Schiedam, 1 Sept. 1915.

De vergadering wordt geopend namens de Geref. kerk van Maassluis B.

In het moderamen nemen zitting Ds. van Anken, als praeses, Ds. Vonk als assessor, Ds. Berends als scriba, Ds. Goris, als adjunct-scriba.

Ds. van Lummel van Zuidland ontvangt gelegenheid om de belangen der classis Brielle te bepleiten in zake steun door vacaturediensten.

Besloten wordt voortaan de benoemingen op de Augustus-classis te doen geschieden met 't oog op tijdige mededeeling in kerkelijke handboekjes.

Na het lezen der notulen wordt gerapporteerd:

a. door de afgevaardigden naar de laatstgehouden Particuliere Synode van Z.-H. ten Z.

b. door de commissie in zake combinatie van twee kerken in de classis. De commissie blijft nog voor deze zaak aangewezen, en zal trachten met de gemeenten samen te spreken.

c. door kerkvisitatoren.

d. door de deputaten voor de nieuwe pensioenregeling binnen de classis. In verband daarmede wordt besloten, alsnog de volgende bepaling op te nemen: »kerken die 1 of 2 maal nalatig zijn gebleven in het nakomen harer verplichtingen, verliezen daardoor hare rechten in dezen".

Advies wordt gegeven in een tweetal tuchtzaken.

Rondvraag art. 41.

De aanvrage van de classis Brielle wordt toegestaan.

De vacaturediensten worden aldus geregeld: Hoogvliet: Sept. Hagenbeek; Oct. Jonkers; Nov. Sieders. Poortugaal: Sept. Goris; Oct. van Haeringen; Nov. Koster. classis Brielle: Sept. Sluyter; Oct. Vonk; Nov. Goslinga.

Mededeeling van ingekomen collecten.

Benoemingen hebben plaats.

Roepende kerk voor de a.s. classicale vergadering is Overschie — datum 30 Nov. — praeses D.V. Ds. Berends.

Op last der classis,
G. L. GORIS, *adj.-scriba*.

Buitenland.

GEMENGD NIEUWS

Een perfectionist. Een der voornaamste leeraars van het moderne perfectionisme of de volmaaktbaarheidsleer, was de Engelsche predikant Harrington Evans, een zeer begaafd prediker. Deze sprak eenmaal uit, dat hij ongaarne hoorde »dat christenen de tollenaarsbede: o! God, wees mij zondaar genadig! baden. De heilige heeft vergeving van zonde. Ik weet wel, dat hij nog zondigt, maar toch heeft hij volledige vergeving, en het is mij altijd alsof ik in het »o! God wees mij zondaar genadig", iets van het rammelen der oude ketenen hoor.« Er kwam evenwel een tijd waarin hij leerde verstaan, wat hij te voren voor het rammelen der ketenen hield. Op zijn grafsteen staan nu de woorden: »O! God, wees mij zondaar genadig.«

Een verblijdend verschijnsel. E. Lobenstine, een Amerikaansch Zendingssecretaris in China, schrijft:

»De oorlog kwam over ons allen als een zware slag. Al onze gedachten worden er door in beslag genomen. Al de zendelingen der verschillende nationaliteiten die in China arbeiden, gevoelen er diepe smart over; van bitterheid tegen de landen met welke hun land in oorlog was, heeft men bij de zendelingen weinig bemerkt. Men stelde zich de vraag, wat de oorlog, met name op financieel gebied, op de verschillende zendingsterreinen uitwerken zou, en was van meening dat in de eerste plaats de Duitsche Evangelische missies zouden te lijden hebben. Aanstonds zette men zich in verbinding met Amerika voor een inzameling van gelden voor noodlijdende missies van onderscheidene nationaliteit. Maar wij zendelingen waren onzen collega's ook een persoonlijk bewijs van broederlijke trouw schuldig. Zoo werden door gaven uit ons midden en andere bijdragen, die wij in Koeling en Pei-Tai-Mo ontvingen, ongeveer *f* 4200 saamgebracht. Dit geld werd onder de verschillende zendelingen verdeeld, waaronder de Barelsche, Berlijnsche, de Rijnsche en de Duitsche China-Allianz-Mission. Wij bidden er voor, dat trots alle nationale verschillen, het bewustzijn, gemeenschappelijk den Heere te dienen, nog meer de beheerschende macht in ons leven worde. De Christelijke kerk moet zich nog veel meer van de eenheid van al het zendingswerk bewust worden".

De drukking der melk brengt boter voort. Een christen uit Zuid-Frankrijk deelt het volgende mee uit een brief van zijn zeven-en-twintig-jarigen zwager, die als soldaat in de loopgraven strijdt:

»... Zooder de kogels en granaten ons met rust laten in de loopgraven, vereenigen wij ons tot een klein clubje, waar ik dan gelegenheid heb, er bij mijn kameraden op aan te dringen, hun hart toch aan den Heiland te geven, die allen liefheeft en roept. Verscheidenen schijnen diep getroffen te zijn door Gods Woord.

»Zeer dikwijls ben ik met mijn geloovige kameraden samen, en wanneer we niet te dicht in de nabijheid van den vijand zijn, zingen wij van den morgen tot den avond onze liederen.

»Zoo gaan wij van den eenen dag in den anderen, ondersteund en opgewekt door onzen geliefden Heere en Heiland, Jezus Christus, die ons in Zijn armen draagt, en ons met zijn vleugelen beschermt. Ik ben daarom niet terneergeslagen en moedeloos: integendeel, ik vertrouw, dat Hij, die mij behoedt, niet zal veranderen."

De ontvanger van den brief, waaruit we bovenstaande aanhalingen deden, deelt voorts nog mede, dat zijn zwager vóór den oorlog geheel en al onverschillig was, hoewel hij een kind van geloovige ouders was. Ook schrijft hij: »Men ziet overal veel tranen vloeien, maar God gebruikt de zorgvolle tijden om zielen tot zich te trekken, opdat zij Hem zouden zoeken en leeren kennen."

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DE VREEMDE.

XI.

GEEN VREEMDE MEER.

(Slot).

Niet lang daarna werd de notaris weder bij zijn vriend geroepen.

Hij vond dezen veel verminderd. Het was duidelijk dat Stevens nog maar weinig tijd te leven had. Zijn kinderen, ook de aangehuwde, waren allen aanwezig. Blijkbaar had de vader hen ontboden.

Allen schaarden zich om de legerstede van den zieke.

»Kinderen" zoo sprak deze, »mijn tijd loopt ten einde; daarom luistert goed. Ik heb u een geheim te vertellen dat ik tot nog toe voor u verborgen hield, maar ge nu weten moet."

En toen begon Stevens met zwakke stem zijn kinderen te vertellen wat wij reeds weten, dat een hunner geen bloedverwant van hen was, maar slechts een aangenomen kind.

Met verbazing hoorden allen deze mededeeling aan. Op zoo iets had zeker niemand gerekend toen zij ontboden waren. Min of meer ontsteld keken broeders en zusters elkander aan. Wie zou de vreemde wezen?

De vader bemerkte het en sprak:

»Lieve kinderen, ik begrijp uw verwondering. Misschien kan ik u straks alles nader uiteenzetten. Dit wil ik u alvast zeggen: Ik heb gezorgd dat geen uwer in zijn erfdeel schade lijdt door den vreemde in uw midden. Doch eveneens heb ik het zoo gemaakt, dat het aangenomen kind bij mijn sterven niet ledig uitgaat. Zeg mij nu, zal ik u aanwijzen wie het is?"

De kinderen zwegen. Niemand wist wat te zeggen. Eindelijk sprak Willem als de oudste, onwetend hoe het hem allereerst gold:

»Lieve broeders en zusters, wij hebben tot nog toe in vrede en eenigheid mogen leven, zonder ooit te weten dat een onzer niet van ons geslacht is. Laat het zoo blijven."

»Ja, ja!" riepen ze van alle kanten.

»Welnu wat zal ik doen?" vroeg de zieke.

»Vader" zei Willem, »uit aller naam zeg ons het geheim niet. Dat te weten zou onze onderlinge liefde en gemeenschap misschien voor altijd storen, en daarvoor moge ons de Heere bewaren".

Met een glimlach van vergenoegen zag de zieke zijn kinderen aan.

»Denkt ge er allen zoo over?« vroeg hij tondziende.

»Ja, ja«, klonk het weer. »Wij willen het niet weten, nu niet en nooit".

»Ik dank u allen", sprak de vader, geroerd en verrast. »Ik was bereid u alles te zeggen, want ge hebt er recht op. Maar nu is het beter, en ben ik van een zwaren last ontheven.

Daarop wenkte hij den notaris, die alles zwijgend had bijgewoond, en sprak een poos fluisterend met hem.

»Vrienden«, zoo zei vervolgens de laatste, »luistert. Buiten uw vader is er thans niemand die het geheim kent dan' ik. Dat was noodig, zooals ge weet, opdat er later altijd iemand zijn zou of anders een bewijs om te getuigen van de dingen, die nu en vroeger zijn gebeurd. In der tijd heeft uw geachte vader mij alles meegedeeld wat ik weten moest. De papieren die er bij behooren en alles duidelijk maken heb ik meegebracht. Wilt gij ze nog eens zien?«

»Neen! neen!«, was eenparig het antwoord.

In de kamer brandde een turfvuur in een dier groote steenen kachels waarvan welgestelde lieden soms gebruik maakten tot verwarming van de groote, kille vertrekken. Vooral hier was het noodig, al was men nog in het najaar. Want de huizen stonden hier op veengrond, gelijk reeds de naam Amstelveensche weg aanduidde.

Op een wenk van Stevens stond de notaris op, nam van de tafel een rol papieren, en stapte daarmede naar de kachel. Eer iemand begreep wat hij ging doen, wierp hij de papieren in de vlammen, die weldra alles tot asch verteerden.

»Kinderen«, zoo sprak Stevens, »gij hebt nu gezien hoe voor altijd de stukken zijn vernietigd, waaruit blijken kon wie van u de vreemdeling was. Een getrouw afschrift van alles heeft mijn vriend de notaris. Maar hij moet het voor zich behouden. Leeft in vrede als tot dusver en dankt den Heere, dat geen uwer de smart heeft een vreemdeling te worden in het midden dergenen, die hij meende dat de zijnen waren«.

Twee weken later ontsliep Stevens in vollen vrede en met de overtuiging, dat hem het sterven gewin zou zijn. Ook kon hij gerust wezen, dat na zijn dood onder de kinderen geen tweedracht zou ontstaan.

In liefde en eendracht zijn die kinderen verder hun weg gegaan. Nooit hebben ze geweten wie onder hen de vreemde was. De notaris bewaarde zijn geheim. Eerst zestig jaar later kwam het gebeurde, toen dat mocht, door zijn zoon en opvolger aan het licht, die er bijvoegde:

Het is een zeldzaam verhaal dat velen tot voorbeeld kan strekken, en waarbij men onwillekeurig denkt aan de woorden van Ps. 133 vs. 1:

Ai zie, hoe goed, hoe lieflijk is 't, dat zonen
Van 't zelfde huis, als broeders, samenwonen.
Daar 't liefdevuur niet wordt verdoofd;
't Is als de zalf op 's Hoogepriesters hoofd,
De zalf, waarmeê hij is aan God gewijd,
Die door haar reuk het hart verblijdt.

BRIEFWISSELING.

K. te O. Het gewenschte is aan u verzonden.
HOOGENBIRK.

Ingezonden Stukken.

Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie.)

Aan de Redactie van *De Heraut*.

Mijnheer de Redacteur!

Mag ik nog eenmaal plaatsruimte vragen voor een stukje, dat aan de Redactie van de *Wachter* werd gezonden, maar ook nu niet werd opgenomen.

Wel schrijft Ds. Bos:

»De heer J. v. O. is nog niet tevreden gesteld, waarom wij nog eenmaal hem onze *meening* zullen zeggen. Wij behoeven niet te herhalen dat er geen sprake is van ontrouw of zoo iets«.

En daarna gaat Ds. Bos uiteenzetten wat zijn *overtuiging* is, waaruit duidelijk blijkt dat deze *overtuiging* de *meening* van Ds. Bos weer vierkant tegenspreekt.

Immers te bewerren, gij zijt niet »ontrouw of zoo iets«, maar gij belooft wat gij niet volbrengen *kunt*, is m.i. geen eervol getuigenis.

Nu zal ik niet zeggen, geen belang te stellen in de meening en de overtuiging van Ds. Bos, maar wat thans door mij was gevraagd, was het plaatsen van mijn stukje. En daar aan dit verzoek niet is voldaan, kom ik u beleefd verzoeken met dit stukje de correspondentie te besluiten.

Met dank voor de plaatsing,
uw dw. dr.
JAC. VAN OVERSTEEG.
Amsterdam, 11 October 1915.

Amsterdam, 23 September 1915.
Den WelEerwaarden heer Ds. T. Bos,
Redacteur van *De Wachter*,
Assen.

WelEerwaarde heer!

Uw verklaring over de accuratesse mijner administratie, hoe vereerend, heeft ook voor mij weinig waarde, omdat u op zulk een onnauwkeurige wijze kennis van deze administratie hebt genomen.

Vergun mij daarom nog een enkel woord over uw correspondentie in de *Wachter* van 17 September.

Gij schrijft: »Ik zie echter uw boeken niet na, maar ga af op het officieel verslag van den penningmeester in het jaarverslag, en daarin wordt alles bij elkaar opgeteld, zoowel de uitgaven als de ontvangsten, zonder afzonderlijk te vermelden, wat voor de Theol. Faculteit is ontvangen en uitgegeven«.

En verder: »Wie nu bijv. een gift geeft van eenige honderden uit liefde voor de opleiding aan de Theol. Fac. weet, dat zijn geld gestort wordt in de generale kas, en wie dit doet uit belangstelling voor de Med. Fac., niet dat geld ook vloeien in de één kas.

Dit alles wordt door u beweerd op grond van het officieele verslag. Let nu eens op blz. XXIII van het verslag 1914 en dan zult u zien, dat u zoo onnauwkeurig op de administratie hebt gelet, dat uw lof voor mijn accuratesse door niemand hoog zal worden aangeslagen, terwijl u zonder aandacht te wijden aan hetgeen ik u schreef, helaas ook nu in uw dwaling blijft volharden.